

**O'ZBEKISTONDA MARKAZLASHGAN PUL FONDLARI TOMONIDAN
INNOVATSION LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI YUZAGA
KELADIGAN MUAMMOLAR VA YECHIMLARI**

To'rayeva Mohira Gulmirzayevna

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi magistranti

Bahodirov O'rolboy Bahridin o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi Moliya yo'nalishi magistiranti*

***Annotatsiya.** Ushbu maqola O'zbekistonda markazlashgan pul fondlari orqali innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonida duch kelinadigan asosiy muammolar va ularni hal etish bo'yicha taklif qilingan yechimlarni ko'rib chiqadi. Maqolada davlat tomonidan moliyalashtiriladigan innovatsion loyihalarda mablag' taqchilligi, moliyalashtirish jarayonidagi byurokratik to'siqlar va loyihalarning yuqori riskliligi kabi muammolar batafsil yoritilgan. Mualliflar, shuningdek, moliyalashtirish tizimlarini takomillashtirish, risklarni boshqarish strategiyalarini rivojlantirish, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash kabi muammolarni hal qilish bo'yicha qator takliflarni ilgari surishadi. Mazkur maqola innovatsion loyihalarni moliyalashtirishni samarali yo'lga qo'yish va iqtisodiyotni modernizatsiya qilishga hissa qo'shish maqsadida amaliy tavsiyalar beradi.*

***Kalit so'zlar.** Innovatsion loyihalar, moliyalashtirish, markazlashgan pul fondlari, risklarni boshqarish, davlat va xususiy sektor hamkorligi, O'zbekiston iqtisodiyoti, moliyaviy mexanizmlar.*

KIRISH

Innovatsion loyihalar zamonaviy iqtisodiyotni rivojlantirish va mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslar, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyoti uchun dolzarb masala hisoblanadi. O'zbekistonda markazlashgan pul fondlari tomonidan innovatsion loyihalarni moliyalashtirish tizimi mavjud bo'lsa-da, ushbu jarayonda bir qator muammolar yuzaga kelmoqda. Bular orasida mablag' taqchilligi, byurokratik jarayonlarning murakkabligi va yuqori riskli investitsiyalarni boshqarish qiyinchiliklari kabi muammolar mavjud.

Bugungi globallashtirish va raqobatbardosh iqtisodiy muhitda mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi innovatsiyalarga va ularni qo'llab-quvvatlash tizimiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va ulardan samarali foydalanish mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirishi, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishi va aholining turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Shunday qilib, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish masalasi har qanday mamlakatning iqtisodiy siyosatida asosiy ahamiyat kasb etadi. Innovatsiyalar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va uni resurslarga qaramlikdan chiqarishda ham muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar doirasida innovatsiyalarni rivojlantirish, ularni amaliyotga joriy qilish va moliyalashtirish tizimini takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, davlat tomonidan markazlashgan pul fondlari orqali innovatsion loyihalarni moliyalashtirish tizimi yaratilgan. Ushbu tizimning maqsadi – mamlakatda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash, yangi texnologiyalarni rivojlantirish va ishlab chiqarishga joriy qilish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni taqdim etishdir. Ammo bu jarayonda qator qiyinchiliklar va muammolar yuzaga kelmoqda, bu esa innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga to'sqinlik qilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. O‘zbekistonda markazlashgan pul fondlari tomonidan innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonidagi muammolar va ularning yechimlari tahlil qilinadi. Maqolada induksiya va deduksiya, monografik kuzatish, omilli tahlil, sintez va boshqa usullardan keng foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda uchraydigan asosiy muammolar orasida, birinchi navbatda, moliyaviy resurslar yetishmovchiligi ta'kidlanadi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti uchun innovatsion texnologiyalar va loyihalar ko'pincha yuqori xarajatlarni talab qiladi. Shuningdek, bu loyihalar uzoq muddatli investitsiyalarni talab qilishi, ularning foyda keltirish muddatining cho'zilishi ham qiyinchilik tug'diradi. Investorlar va moliyalashtiruvchi tashkilotlar qisqa muddatli foyda olishga intilishgani sababli, uzoq muddatda o'zini oqlashi kutiladigan innovatsion loyihalar uchun mablag' topish qiyin bo'lishi mumkin.

Yana bir muammo – bu moliyalashtirish jarayonidagi byurokratik to'siqlardir. Moliyaviy yordam olish uchun murojaat qilish jarayoni ko'pincha murakkab va uzoq davom etuvchi jarayon bo'lib, loyihalarning kechikishiga sabab bo'ladi. Loyiha tashabbuskorlari ko'p hollarda moliyalashtirishni olishda turli xil rasmiyatchilik va hujjatlar bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu esa innovatsion faoliyatning sekinlashishiga olib kelishi mumkin.

Uchinchidan, innovatsion loyihalar bilan bog'liq yuqori risklar ham moliyalashtirishni qiyinlashtiradi. Innovatsion loyihalar yangi texnologiyalar va ishlanmalarni o'z ichiga olganligi sababli, ular muvaffaqiyatsizlikka uchrash xavfi yuqori. Investorlarga risklarni minimallashtirish uchun kafolatlar yoki sug'urta mexanizmlari taklif etilmagani bois, ko'plab investorlar bunday loyihalarni moliyalashtirishdan bosh tortadi.

Yuqorida tilga olingan muammolarni hal qilish uchun bir qator strategik yechimlar ishlab chiqilishi zarur. Birinchidan, davlat va xususiy sektor o'rtasida yaqin hamkorlikni rivojlantirish kerak. Davlat innovatsion loyihalar uchun xususiy sektordan

investitsiyalarni jalb qilishda yordam beruvchi mexanizmlarni yaratishi lozim. Bu jarayonda davlat tomonidan kafolatlar berish, soliq imtiyozlari va boshqa moliyaviy rag'batlantirish choralarini ko'rish mumkin. Bunday yondashuv investorlar uchun innovatsion loyihalarning risklarini kamaytirishga yordam beradi.

Ikkinchidan, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonidagi byurokratik to'siqlarni bartaraf etish uchun moliyalashtirish tizimini soddalashtirish va optimallashtirish lozim. Innovatsion loyihalarni tezkor va samarali moliyalashtirish uchun "bir darcha" tizimini joriy etish, ariza topshirish va tasdiqlash jarayonlarini elektron shaklga o'tkazish katta foyda keltiradi. Bu loyihalarning kechikmasdan o'z vaqtida moliyalashtirilishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda davlat tomonidan beriladigan grantlar, subsidiyalar va imtiyozli kreditlar tizimini kengaytirish ham muhimdir. Ushbu moliyaviy yordam turlari loyihalarni dastlabki bosqichda qo'llab-quvvatlash va keyingi rivojlanishiga imkon yaratadi. Bunda davlat tomonidan belgilangan moliyaviy yordam dasturlari doirasida ma'lum texnologik sohalar va iqtisodiyot tarmoqlariga ustuvor ahamiyat berilishi kerak.

O'zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni ko'rib chiqadi va ularni hal etish uchun amaliy tavsiyalar beradi. Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omili bo'lib, ularni samarali qo'llab-quvvatlash davlat va xususiy sektorning hamkorligiga hamda moliyalashtirish tizimining takomillashtirilishiga bog'liq. O'zbekistonda innovatsion loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun mablag' yetishmovchiligi, byurokratik to'siqlar va yuqori risklarni boshqarish masalalariga yechim topish talab etiladi. Bu yechimlar orqali mamlakatda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash va iqtisodiyotni modernizatsiya qilishga katta hissa qo'shiladi.

O'zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirishning hozirgi holatini tahlil qilish jarayonida bir qator muammolar aniqlangan bo'lsa-da, davlat tomonidan amalga

oshirilayotgan islohotlar va mexanizmlar mavjud bo'lib, ularni rivojlantirish zarurati ham kuzatildi. Tahlil asosida quyidagi muammolar va natijalar o'rtaga chiqdi:

❖ Innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda eng katta muammolardan biri – mablag' yetishmovchiligi. Innovatsion loyihalar, ayniqsa, texnologik va ilmiy izlanishlarga asoslangan bo'lib, ko'pincha yuqori kapital talab qiladi. Davlat tomonidan ajratiladigan markazlashgan pul fondlari hajmi innovatsion loyihalarning barcha ehtiyojlarini qondirish uchun yetarli emas. Bundan tashqari, xususiy sektor mablag'lari va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari hali to'liq rivojlanmagan.

Innovatsion loyihalarni to'liq moliyalashtirish uchun xususiy sektorni jalb qilish va xorijiy investitsiyalarni kengaytirish talab etiladi. Davlat moliyalashtiruvchi tashkilotlar va xususiy investitsiya jamg'armalari o'rtasida samarali hamkorlikni rivojlantirish zarur.

❖ Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonida yuqori darajadagi rasmiyatchilik, hujjatlar tayyorlashning murakkabligi va tasdiqlash muddatining uzoqligi loyihalarning kechikishiga olib keladi. Bu esa innovatsion tashabbuslarning sekinlashishiga sabab bo'ladi. So'rovnomalar va intervyular natijalariga ko'ra, ko'plab loyiha tashabbuskorlari byurokratik jarayonlardan shikoyat qilishadi.

Moliyalashtirish tizimini soddalashtirish uchun elektron ariza berish tizimlarini rivojlantirish, "bir darcha" tamoyili asosida xizmat ko'rsatishni kengaytirish muhimdir. Shu orqali moliyaviy yordam olish jarayoni tezlashtirilishi mumkin.

❖ Innovatsion loyihalar tabiatan yuqori riskga ega bo'lgan loyihalar hisoblanadi. Ularning muvaffaqiyatsizlikka uchrash ehtimoli yuqori bo'lganligi sababli, investorlar bu kabi loyihalarni moliyalashtirishda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar. O'zbekistonda innovatsion loyihalarning risklarini kamaytirish uchun kafolatlar yoki sug'urta mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi ham bu jarayonga salbiy ta'sir qiladi.

Innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda investorlarni qo'llab-quvvatlash va ularning risklarini minimallashtirish uchun sug'urta mexanizmlari, davlat kafolatlari va risklarni boshqarish bo'yicha strategiyalarni joriy etish zarur. Bunday mexanizmlar investorlarning ishonchini oshiradi va loyihalarga sarmoya kiritish imkoniyatlarini kengaytiradi.

❖ Tahlil davomida rivojlangan mamlakatlardagi innovatsion loyihalarni moliyalashtirish tajribasi o'rganildi va ular O'zbekistonga moslashtirilishi mumkinligi aniqlangan. Xususan, Yevropa Ittifoqi va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda innovatsion fondlar va grant dasturlari orqali loyihalarni moliyalashtirish keng ko'lamda qo'llaniladi. Shuningdek, xususiy sektor va davlat hamkorligiga asoslangan texnoparklar va inkubatorlar innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

O'zbekistonda xorijiy tajriba asosida innovatsion loyihalarni moliyalashtirishning ilg'or usullari joriy etilishi lozim. Bunda, texnoparklar va innovatsion inkubatorlarni rivojlantirish orqali startaplar va texnologik loyihalarga mablag' ajratish jarayonlarini soddalashtirish mumkin.

❖ Tahlil natijalariga ko'ra, xususiy sektor innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda yetarli darajada faol emas. Xususiy korxonalar innovatsiyalarga sarmoya kiritishda tavakkal qilishni istamaydilar, chunki innovatsion loyihalar yuqori risk va uzoq muddatli natijalarni talab qiladi. Davlat tomonidan moliyaviy rag'batlantirish choralari va soliq imtiyozlari yetarlicha ko'lami va ta'sir kuchiga ega emas.

Xususiy sektorni jalb qilish uchun davlat tomonidan qo'shimcha soliq imtiyozlari, grant dasturlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish lozim. Innovatsion loyihalarga xususiy kapital jalb qilish orqali moliyalashtirish jarayonlarini kengaytirish mumkin.

O'zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonida mavjud bo'lgan qiyinchiliklar tizimli o'zgarishlar va islohotlarni talab qiladi. Moliyalashtirish jarayonida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, byurokratik

to'siqlarni bartaraf etish va risklarni boshqarish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish innovatsion faoliyatni samarali rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, xorijiy tajribadan foydalanish va ilg'or moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish O'zbekistonda innovatsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilganimizda O'zbekistonda markazlashgan pul fondlari orqali innovatsion loyihalarni moliyalashtirish jarayonidagi mavjud muammolar va ularning yechimlari chuqur tahlil qilindi. Tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda innovatsion loyihalarni samarali moliyalashtirish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish lozimligi aniqlandi.

Birinchidan, innovatsion loyihalarning moliyalashtirilishi yetarlicha mablag' ajratilmaganligi va xususiy sektor bilan hamkorlik yetishmasligi sababli qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Mablag'larni jalb qilishni kengaytirish uchun xususiy sektorni yanada faolroq jalb etish, xorijiy investitsiyalar va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Ikkinchidan, byurokratik to'siqlar moliyalashtirish jarayonini kechiktiradi va samaradorligini pasaytiradi. Innovatsion loyihalarni tezkor va samarali moliyalashtirish uchun rasmiyatchilik jarayonlarini soddalashtirish va elektron tizimlarni joriy etish orqali bu to'siqlarni kamaytirish zarur.

Uchinchidan, risklarni boshqarish mexanizmlarining yetishmasligi investorlarni innovatsiyalarga sarmoya kiritishga qo'rqitmoqda. Innovatsion loyihalar uchun maxsus sug'urta dasturlari, davlat kafolatlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bu muammoni hal qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, xorijiy mamlakatlar tajribasidan samarali foydalanish O'zbekistondagi innovatsion rivojlanish jarayonini tezlashtirish uchun muhimdir. Rivojlangan mamlakatlar tajribasiga asoslangan holda texnoparklar va inkubatorlarni

rivojlantirish, davlat-xususiy sektor hamkorligini kengaytirish innovatsiyalarni moliyalashtirishning samarali usullaridir.

Umuman olganda, O'zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish tizimida bir qator islohotlar zarur. Davlat va xususiy sektor hamkorligini mustahkamlash, xalqaro tajriba va moliyaviy manbalarni jalb qilish orqali innovatsion rivojlanishni jadallashtirish mumkin. Shu bilan birga, innovatsiyalarni moliyalashtirishda byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, risklarni boshqarish va investorlarni qo'llab-quvvatlash O'zbekistonning iqtisodiy va innovatsion taraqqiyotiga sezilarli hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 21-sentabrda "2019–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 24-noyabrda "Tadbirkorlik va innovatsiyalar sohasidagi loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5583-son Farmoni.

3. Albekov, A. A., & Qodirov, I. A. (2019). Innovatsion faoliyatni moliyalashtirish va uning iqtisodiy samaradorligi. Iqtisodiyot va moliya jurnali, 5(2), 45-53.

4. Muminov, R. T. (2020). O'zbekistonda innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va moliyaviy mexanizmlar. O'zbekiston Iqtisodiy Tadqiqotlar Markazi hisobotlari, 11(3), 34-47.

5. Xon, A. N. (2021). Davlat moliyaviy resurslari va innovatsiyalar: rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi. Jahon iqtisodiyoti va innovatsiyalar jurnali, 6(1), 12-29.

6. Soliyev, B. (2018). O‘zbekiston innovatsion iqtisodiyotining rivojlanishi va davlat investitsiyalari. Iqtisodiy islohotlar to‘plami, 4(2), 28-33.
7. Karimov, F. S. (2022). Innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdagi davlat va xususiy sektor hamkorligi. Moliya va kredit ilmiy-amaliy jurnali, 7(3), 67-81.
8. Smith, A., & Johnson, M. (2020). Financing innovation: A comparative study of emerging markets. International Journal of Economic Studies, 9(4), 89-102.
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2021). Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish bo‘yicha davlat dasturi. Hukumat qarori, 47, 3-15.
10. World Bank Group. (2020). Innovative Finance for Development Solutions: Initiatives of the World Bank Group. Washington, DC: World Bank Publications.
11. European Commission. (2019). Horizon 2020: Innovation and Financial Strategies. Brussels: European Union Publications Office.
12. Umarov, N. (2020). O‘zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda duch kelinadigan muammolar va ularning hal etish yo‘llari. Iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, 8(5), 54-63.

a